GEOGRAFIYA TARIXI

o'quv qo'llanma

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

Sh.S.Zokirov, X.R.Toshov

GEOGRAFIYA TARIXI

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2020 yil 14 avgustdagi 418-sonli buyrug'iga asosan 5A140602-Geografiya (o'rganish obyekti bo'yicha) magistratura mutaxasisligi talabalari uchun o'quv qo'llanma sifatida nashrga tavsiya etilgan.

Ro'yxatga olish raqami: 418-130.

"Durdona" nashriyoti
Buxoro – 2021

63.2
Z-74
Zokirov Sh.S.
Geografiya tarixi. o'quv qo'llanma / Sh.S.Zokirov, X.R.Toshov. – Buxoro : OOO "Sadriddin Salim Buxoriy" Durdona nashriyoti. 2020. 160 b.

KBK 63.2

Universitetlarning 5A140602-Geografiya (o'rganish obyekti bo'yicha) magistratura mutaxassisligi talabalari shuningdek, geografiya yo'nalishi bo'yicha ta'lim olayotgan talabalar hamda yosh tadqiqotchilar foydalanishi mumkin bo'lgan ushbu o'quv qo'llanmada geografiya fanining shakllanish va rivojlanish tarixi, unda yuzaga kelgan bir qator ilmiy yo'nalishlar ta'riflangan. Ushbu yo'nalishlarning rivojiga o'z hissalarini qo'shgan olimlarning geografiya va tabiatshunoslikka oid asarlari geografiya tarixi nuqtai nazaridan tahlil qilinib, mavzularda ma'lumotlar berilgan.

O'quv qo'llanma oliygohlarning geografiya fani tarixi o'qitiladigan geografiya yo'nalishi magistrantlariga mo'ljallangan.

Mualliflar:
Zokirov Shuhrat Solihovich, geografiya fanlari nomzodi, dotsent.
Toshov Xudoynazar Ramazonovich, BuxDU "Ekologiya va geografiya" kafedrasi dotsenti, g.f.n.

Mas'ul muharrir:
F.Hikmatov, Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti Quruqlik gidrologiyasi kafedrasi mudiri, g.f.d. professor

Taqrizchilar:
S. Abbosov, Samarqand davlat universiteti huzuridagi pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish mintaqaviy markazi direktori, g.f.d., prof.
M.T. Mirakmalov, Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti tabiiy geografiya kafedrasi mudiri, g.f.n. dotsent.

ISBN 978-9943-4504-4-8

KIRISH

Geografiya ham astronomiya, matematika, falsafa, tarix kabi ko'hna fanlardan hisoblanadi. U ham shu fanlar kabi ko'p asrlik murakkab tarixni bosib o'tgan. Geografiyaning tarixi bilan ko'p geograf olimlar qiziqqanlar, o'zlarining bilimlari va imkoniyatlari darajasida ushbu tarixni ozmi-ko'pmi yoritib berishga harakat qilganlar. Geografiya mustaqil fan sifatida rivojlanib borgani sari uning tarixiga yangi-yangi sahifalar qo'shilib boravergan va vaqti-vaqti bilan olimlarning e'tiboriga tushib, shu tarixga oid asarlar yaratilishiga sabab bo'lgan. Chunonchi, qadim zamonlardayoq geografiya tarixining asoschisi hisoblangan Strabon o'zidan oldin o'tgan olimlarning geografiyaga dahli bor asarlarini astoydil o'rgangan, ilmiy tahlildan o'tkazishga intilganligi ma'lum.

XVIII asrning ikkinchi yarmi va XIX asrning birinchi yarmida yashab o'tgan mashhur tabiatshunos olim, filosof va sayyoh Aleksandr Gumboldtning besh jildlik "Kosmos" nomli asarining ikkinchi jildi maxsus geografiya tarixiga bag'ishlanganligi ham yaxshi ma'lum. Olimlar geografiyaning tarixi ham shu fanning ajralmas bir qismi ekanligini, uni bilish, esda tutish, ushbu fanning yutuq va kamchiliklarini anglash muhimligini aniq tasavvur qilganlar. O'z asarlarida fan tarixini bilishning ahamiyati katta ekanligini doim uqtirib kelganlar. Shu ma'noda, rus geograflaridan E.Yu.Petri (1892) geografiyaning metodlari va tamoyillari haqida so'z yuritar ekan, "Fanimiz rivojlanishi boshlangan negizlarini bilsakkina va uning murakkab, ba'zan adash yo'llar bilan bo'lsada, hozirgi holatiga qanday yetib kelganligini o'rgansakkina geografiyaning vazifalari va metodlarini bilamiz" – deb yozgandi. Shu orada uning zamondoshlaridan biri, taniqli nemis geografi Fridrix Ratsel (1903) ham: "Geografiyani, uning tarixini bilmay turib, o'rganish mumkin emas. Bu mazkur fanning o'ziga xos xususiyatidir. Boshqa fanlarda o'z tarixini bilish foydali bo'lsa, geografiyada bu zarurdir" – deb, geograf mutaxassis uchun o'z fani tarixini bilish qanchalik muhim ekanligini jiddiy ta'kidlagandi. 1949-yilda Rossiyaning eng nufuzli geograflaridan hisoblangan L.S.Berg ham xuddi shunday fikrda ekanligini bildirgandi. Ma'lumki, geografiya tarixi shu fanning o'tmishdagi shakllanish va rivojlanish xususiyatlarini, qo'llagan

57. Хайруллаев М.М., Бикадиров Р.М. Абу Абдуллах ал-Хоразми. М., 1988.

58. Хайруллаев М.М. Абу Али ибн Сино. Маънавият юлдузлари. Т., 1999.

59. Хенниг Р. Неведомые земли. Т. 1-4. М., 1961-1963.

60. Шарипов А. Абу Райҳон Беруний. Маънавият юлдузлари. Т., 1999.

61. Шомухамедов Ш.М. Хазиналар жилоси. Т., 1981.

62. Ўринбоев А. Абдураззок Самарқандийнинг Ҳиндистон сафарномаси. Т., 1960.

63. Ўринбоев А., Бўриев О. Гийосиддин Наккошнинг Хитой сафарномаси. Т., 1991.

64. Ҳасанов Ҳ.Ҳ. Сайёҳ олимлар. Т., 1981.

65. Ҳасанхожа Нисорий. Музаккири аҳбоб. Т., 1993.

66. Ҳикматов Ф., Айтбоев Д., Шожалилов Ш. Сув илми тарихидан. Т., 2000.

MUNDARIJA

Kirish ... 3
1-mavzu. Geografiya tarixi fanining tadqiqot obyekti, predmeti ... [illegible]
2-mavzu. Geografiya fanining vujudga kelish tarixi. [illegible] va dastlabki geografik tasavvurlar ... [illegible]
3-mavzu. G'arbiy Yevropadagi geografiyaning o'rta asrlar davri ... [illegible]
4-mavzu. Yevropaliklarning "sayohatnomalari" ... [illegible]
5-mavzu. Sharq olimlarining asarlarida matematik va tasviriy geografiya yo'nalishlari ... [illegible]
6-mavzu. Sharq olami geografiyasida ilg'or an'ana va "Sayohatnoma" turkum asarlar ... [illegible]
7-mavzu. Geografiya tarixida Buyuk geografik kashfiyotlar davri ... [illegible]
8-mavzu. Geografiya tarixida yangi davr. Geografiya fanining XVIII-XIX asr o'rtalarida rivojlanishi ... [illegible]
9-mavzu. XIX asrda yangi geografiyaning rivojlanishi ... [illegible]
10-mavzu. V.V.Dokuchayev g'oyalari va uning keyingi rivojlanishi ... [illegible]
Foydalanilgan adabiyotlar ... [illegible]